

Metropolitan Commons Management

jako model zarządzania sprawami wspólnymi przez mieszkańców

Kamil Olzacki

Commons?

Commons, czy common-pool resources?

- ▶ Commons;
 - ▶ Common good;
 - ▶ Common-pool resources;
 - ▶ Commons-as-open-access;
 - ▶ Commons-as-community-based-management;
 - ▶ Open access.
-

Ustalenia terminologiczne

Klasyczne commons	Common-pool resources (E. Ostrom)
<p>Pierwotnie (tereny Anglii i Walii): łąki i pastwiska („<i>common land</i>”), rynki i place, stanowiące miejsca spotkań i wymiany myśli mieszkańców miast i wsi, a także wszelkiego rodzaju wspólne przestrzenie w budynkach („<i>common spaces</i>”), służące do odpoczynku, spożywania posiłków.</p> <p>Cechą wspólną wszystkich tych miejsc był ich wspólnotowy charakter.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Naturalny lub stworzony przez człowieka system zasobów;• System powinien być na tyle duży, aby wykluczenie potencjalnych użytkowników z osiągnięcia korzyści z jego użytkowania było kosztowne, ale nie niemożliwe;• Dostęp do CPR ograniczać się może do pojedynczej jednostki lub zespołów jednostek jednocześnie wykorzystujących dany system zasobu.• Nadmierne wykorzystywanie CPR prowadzi do degradacji systemu zasobów.
<p>(C.M. Rose, Thinking about the Commons, International Journal of the Commons, vol. 14 No. 1, 2020, s. 558. (C. Short, The traditional commons of England and Wales in the twenty-first century: meeting new and old challenges, Igitur, International Journal of the Commons, Vol. 2 no. 2, 2008.s. 194)</p>	<p>(E. Ostrom, Dysponowanie wspólnymi dobrami, Wydawnictwo Oficyna, Warszawa 2013, s. 40-41).</p>

„Tragedia wspólnego pastwiska”

- Pułapka społeczna, obrazująca sytuację, w której **nieskoordynowany, indywidualny zysk** konkretnych użytkowników wspólnego zasobu może prowadzić do **degradacji (wyeksploatowania) systemu jako całości**.
- **William Forster Lloyd** (1833): Gdyby każdy pasterz, wypasający bydło na współdzielonym pastwisku, działał wyłącznie w sposób ekonomicznie racjonalny (oparty na chęci zwiększenia indywidualnych zysków), korzystając ze wspólnego zasobu w większym stopniu, niż pozwalają na to zasady „sprawiedliwego podziału”, doprowadziłoby to do **nadmiernej eksploatacji i degradacji wspólnego zasobu**.

- **Garrett Hardin** (Science, 1968): jedynym sposobem zapobieżenia „Tragedii” jest **nacjonalizacja** wspólnego systemu zasobów („Lewiatan”) lub też jego **prywatyzacja**.

(Publikacja artykułu G. Hardina w Science nadała terminowi „commons” nowe - zbliżone do CPR - znaczenie)

- **Elinor Ostrom** (CUP, 1990): trzecia droga – lokalna społeczność metodą „prób i błędów” jest w stanie wypracować własne, efektywne metody zarządzania i korzystania z *Common-pool resources* oparte na **wzajemnym porozumieniu**.

Ustalenia terminologiczne

Commons:	Common-pool resources:
Wspólna (współdzielona) przestrzeń, przeznaczona do wykonywania różnego rodzaju aktywności	Zagrożony degradacją, wspólny system zasobów

Podział dóbr

		Możliwość wyłączenia z konsumpcji (wyłączność posiadania i używania)	
		TAK	NIE
Konkurencyjność w konsumpcji (charakter rywalizacyjny)	TAK	Dobra prywatne	Dobra wspólne
	NIE	Dobra klubowe	(„Czyste”) dobra publiczne

CPR według E. Ostrom

		Możliwość wykluczenia z konsumpcji (wyłącznie posiadania i używania)	
		TAK	NIE
Konkurencyjność w konsumpcji (charakter rywalizacyjny)	TAK	Dobra prywatne	Dobra wspólne
	NIE	Dobra klubowe	(„Czyste”) dobra publiczne

„Klasyczne” commons (szerokie ujęcie)

		Możliwość wyłączenia z konsumpcji (wyłączność posiadania i używania)	
		TAK	NIE
Konkurencyjność w konsumpcji (charakter rywalizacyjny)	TAK	Dobra prywatne	Dobra wspólne
	NIE	Dobra klubowe	(„Czyste” dobra publiczne)

Ustalenia terminologiczne

- ▶ **Commons** (system) - naturalny lub stworzony przez człowieka system zasobów, który spełnia łącznie następujące warunki:
 - 1) Stanowi źródło dóbr o rywalizacyjnym charakterze konsumpcji;
 - 2) Narażony jest na degradację wskutek nadmiernego wykorzystywania;
 - 3) wykluczenie potencjalnych użytkowników z osiągania korzyści z jego użytkowania jest kosztowne, ale nie niemożliwe.

Metropolitan Commons

Czym są? W czym są potrzebne?

Urban Commons

➤ Civic Commons;

- Ulice, chodniki i deptaki;
- Otwarte przestrzenie wspólne;
- Transport publiczny;
- Publiczne szkoły i uniwersytety;
- Infrastruktura miejska.

➤ Ecological Commons:

- Miejskie łąki kwietne;
- Parki miejskie,
- Powietrze,
- Tereny podmokłe;
- Zbiorniki wodne;
- Ogrody miejskie;
- Klastry energii, mikro sieci (micro-grids; smart-grids)

V. Gidwani, A. Baviskar, Urban Commons, Review of Urban Affairs, vol. 46, Issue 50, 2011; M. Warneryd, M. Hakansson, K. Karltorp, Unpacking the complexity of community microgrids: A review of institutions' roles for development of microgrids, Renewable and Sustainable Energy Reviews 121, 2020; E.M. Gui, I. MacGill, Typology of future clean energy communities: An exploratory structure, opportunities, and challenges, Energy Research & Social Science 23, 2018.

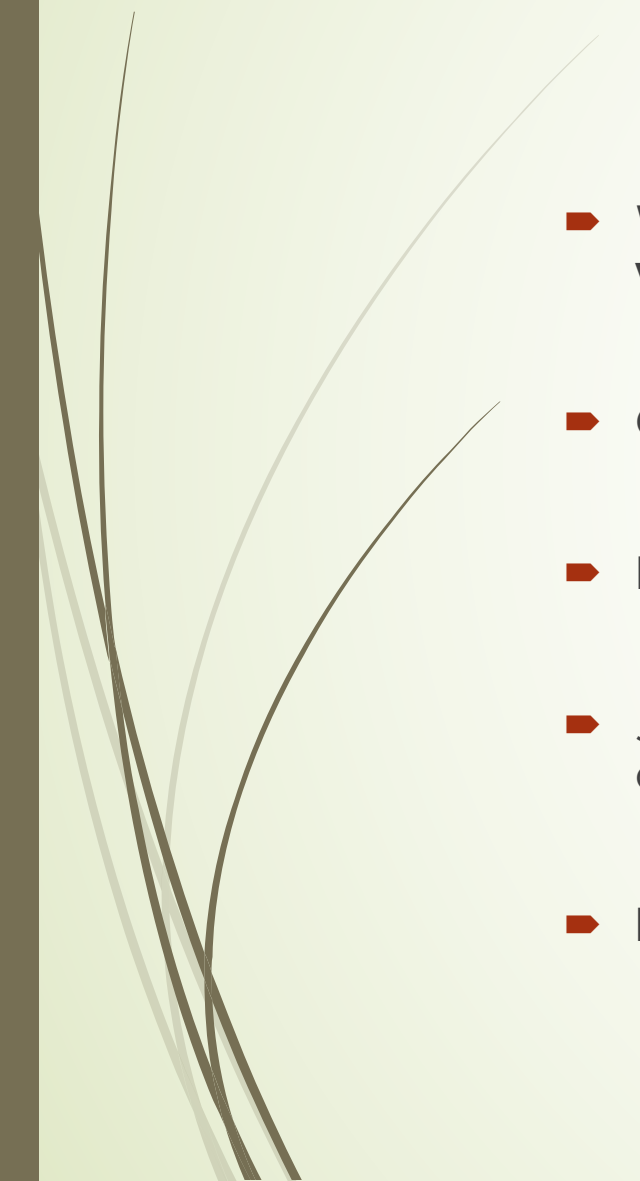

Gospel Oak (Camden, Londyn, UK)

- Gospel Oak jeszcze niedawno stanowiło przestrzeń, w skład której wchodziły często **opustoszałe bloki, zdegradowane place oraz innego rodzaju nieużytki**.
- Rada Dzielnicy Camden stworzyła plan rewitalizacji Gospel Oak. Plan **nie zakładał możliwości aktywnego włączenia lokalnej społeczności** w proces (jedynie „pasywna” partycypacja).
- Rewitalizacja nie przyniosła skutków.
- Dopiero kolejny plan rewitalizacji, oparty na **aktywnej partycypacji lokalnej społeczności i faktycznej współpracy z mieszkańcami** (warsztaty – wspólny plan – wspólne działanie), przyniósł oczekiwane efekty.

Campusgarten GrüneBeete (Münster, Niemcy)

- ▶ Współdzielony ogród miejski, w którym spotykać się i spędzać razem czas mogą **wszyscy chętni**.
 - ▶ Oddolna inicjatywa dwóch mieszkanek.
 - ▶ Przestrzeń **otwarta na wszystkie osoby**, zapewniająca inkluzję społeczną.
 - ▶ Jednym z głównych założeń tego projektu jest pełna, **aktywna partycypacja** osób zainteresowanych, pochodzących z różnych środowisk społecznych.
 - ▶ <https://campusgarten.wordpress.com/>
-

Klastry energii i mikrosieci

- **Klastry energii** – porozumienie, w skład którego wchodzić mogą osoby fizyczne, prawne (w tym instytuty badawcze, JST, etc.), dotyczące wytwarzania i równoważenia zapotrzebowania, dystrybucji lub obrotu energią z OZE lub innych źródeł. Członkostwo w klastrze jest dobrowolne.
- **Mikrosieć** (micro-grid, community micro-grid, smart-grid) – „fizycznie wydzielony obszar zasilania w energię elektryczną, obejmujący lokalne źródła energii oraz skupionych wokół nich odbiorców tej energii (...). Mikrosieć może być połączona z lokalną siecią dystrybucyjną energii elektrycznej, ale może pracować również zupełnie niezależnie”.
- Energia elektryczna to rodzaj zasobu, który spełnia wymogi CPR.

M. Wolsink, Distributed generation of sustainable Energy as a common pool resource: social acceptance in rural setting in smart (micro-)grid configurations [w:] B. Frantal, S. Martinat (red.), New rural spaces: toward renewable energies, multifunctional farming, and sustainable tourism, University of Amsterdam, Amsterdam. Koncepcja funkcjonowania klastrów energii w Polsce, opracowanie na zlecenie Ministerstwa Energii, <https://www.teraz-srodowisko.pl/media/pdf/aktualnosci/3164-koncepcja-funkcjonowania-klastrow-energii-w-polsce.pdf> (dostęp: 25.02.2021); <https://www.tauron.pl/tauron/o-tauronie/artykuly-ekspertkie/2018/09/energetyka-rozproszona-przyszlosci> (dostęp: 25.02.2021).

Metropolitan Commons

Ecological
Urban
Commons

Civic Urban
Commons

**Metropolitan
Commons**

(„zagnieżdżona instytucja”, zapewniająca spójny sposób zarządzania,
skoordynowany w skali całego miejskiego obszaru funkcjonalnego)

Civic Urban
Commons

Ecological Urban
Commons

Commons Management

Jak zarządzać *commons*?

Commons Management

➤ **Nacjonalizacja**
(teoria państwa)

➤ **Prywatyzacja**
(teoria przedsiębiorstwa)

➤ Koncepcja
**„wzajemnego
porozumienia”**
E. Ostrom

„8 Zasad projektowania” E. Ostrom okiem prawnika

Zasady projektowania instytucji CPR (E. Ostrom)	Rozwiązania prawne w zakresie MCM
Jasno zdefiniowane granice (konkretyzacja osób uprawnionych oraz granic systemu zasobów).	1. Wprowadzenie rejestr nieruchomości* wchodzących w skład systemu; 2. Stworzenie listy osób uprawnionych do korzystania z CPR.
Dopasowanie między regułami przywłaszczania (pobierania zasobów) i dostarczania (współtworzenia systemu) a lokalnymi warunkami.	Osadzenie reguł zarządzania i korzystania w lokalnych warunkach za pomocą aktu prawa miejscowego (uchwały rady gminy) lub aktu prawa wewnętrznie obowiązującego (regulaminu, statutu).
Ustalenia dotyczące kolektywnego wyboru .	Oparcie systemu zarządzania na zasadzie demokracji wewnętrznej .
Monitorowanie ; odpowiedzialność podmiotów monitorujących.	Powołanie i wyposażenie w odpowiednie kompetencje organu odpowiedzialnego za monitorowanie .
System progresywnych sankcji .	Wprowadzenie wewnętrznego systemu progresywnych sankcji (np. w drodze regulaminu).
Niedrogie, łatwo dostępne mechanizmy rozwiązywania konfliktów .	Utworzenie organu odpowiedzialnego za rozstrzyganie sporów wewnątrz organizacji.
Minimum uznanych praw do organizowania się .	Utworzenie korporacyjnej osoby prawnej . Przeniesienie na rzecz osoby prawnej prawa do dysponowania nieruchomością w niezbędnym zakresie . (prawo własności, użytkowania wieczystego, zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego, stosunku zobowiązaniowego).
„Zagnieżdżone” przedsiębiorstwa (w przypadku większych systemów CPR).	Tworzenie zrzeszeń lub przystępowanie do nich (bottom-up); tworzenie terenowych jednostek organizacyjnych (top-down).

Dlaczego to ważne? Przykłady „tragedii”

- **Degradacja przestrzeni wspólnych** (parków, ulic, skwerów, etc.).
- **Zmiany klimatu;**
- **Zatory komunikacyjne;**
- **Deforestacja;**
- **Wymieranie gatunków;**
- **Nadmierna eksploatacja zasobów;**
- **Antybiotykoodporność** w procesie produkcji mięsa.

Commons Management jako szansa na rozwój

- ▶ Tworzenie nowych (miejskich) „ekosystemów”;
- ▶ Tworzenie społeczności i forów wymiany idei;
- ▶ Nowy model partycypacji społecznej;
- ▶ Szansa na inkluzję osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- ▶ Ochrona środowiska;
- ▶ Tworzenie wielopoziomowych instytucji, będącymi „hubami innowacji”.

Commons Management, jako możliwość zapobiegania „Tragedii”

- Zapobieganie degradacji systemów zasobów;
- Niwelowanie efektu gapowicza.

Dziękuję za uwagę!

Kamil Olzacki

kamil.olzacki@im.edu.pl